

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

Sivistysala ry (jäljempänä Sivista) kiittää mahdollisuudesta lausua koulutustarpeiden ennakointimallista. Pidämme tärkeänä kehittää tietoon perustuvia malleja koulutustarpeiden ennakointiin ja koulutuspoliittisen päätöksenteon tueksi. On olennaista varmistaa, että valmistelussa ja päätöksenteossa käytettävät mallit palvelevat tasapuolisesti kaikkia koulutusaloja ja –tasoja, jotta niiden avulla pystytään koulutusta kehittämään muuttuvan toimintaympäristön ja yhteiskunnan tarpeita vastaavaksi.

Nyt ehdotettu malli pyrkii hahmottamaan, millaiseksi koulutusrakenteen tulee kehittyä, jotta työvoiman saatavuus ja väestön osaaminen eivät muodostu esteeksi erityisesti korkean tuottavuuden työllisyyden kasvulle. Malli tuottaa tietoa siitä, kuinka paljon eri sektoreilla ja koulutusaloilla tulisi kouluttaa uutta työvoimaa, jotta työllistyminen johtaisi mahdollisimman tuottaviin työtehtäviin.

Malli on rakennettu valtakunnallisen tason koulutustarpeen ennakointiin eikä se huomioi alueellisia eroja. Lisäksi mallin heikkoutena voi nähdä sen, ettei malli huomioi tutkintoa pienempiä kokonaisuuksia, kuten tutkinnonosakoulutuksia, joiden merkitystä työelämän osaamistarpeisiin vastaamiseksi on korostettu koulutuspoliittisin ratkaisuin. Lisäksi Sivista katsoo, että koulutuksen tehtävänä on myös antaa valmiuksia jatko-opintoihin. Esimerkiksi ammatillinen koulutus on merkittävä väylä ammattikorkeakouluopintoihin.

Sivista katsoo, että ehdotettu malli on yksi työväline koulutustarpeiden ennakointiin ja on olennaista, että mallia kehitetään saatujen kokemusten perusteella. Mallin ohella koulutuspoliittisessa valmistelussa ja päätöksenteossa on hyödynnettävä muuta ennakointitietoa ja kuultava laajasti eri sektoreiden työnantajien näkemyksiä ajankohtaisista osaamistarpeista.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkoinnin periaatteita

Koulutustarpeen ennakointimalli pyrkii esittelemään sitä, millaiseksi koulutusrakenteen tulee kehittyä, jotta työvoiman osaaminen ei muodostu esteeksi erityisesti korkean tuottavuuden työllisyyden kasvulle. Mallin pohjana on nyt työmarkkinoilla toteutuva työllistyminen, tutkintojen tuottavuus sekä alihyödynnetty työikäinen väestö.

Tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, kuinka paljon eri sektoreilla ja koulutusaloilla tulisi kouluttaa uutta työvoimaa, jotta työllistyminen johtaisi mahdollisimman tuottaviin työtehtäviin. Malli tuottaa ensin pohjaskenaarion nykytilan perusteella, jota verrataan tulevaisuuden arvioihin ja poliittisiin tavoitteisiin. Pohja-skenaariota on tarvittaessa mahdollista tarkentaa ja täydentää. Malli tarkastelee koulutus-tarvetta koulutusaloittain ja -tasoittain, ei toimiala- tai ammattirakenteen perusteella. Malli tuottaa sekä lähivuosien että pitkän aikavälin koulutustarpeen ennakkoinnin. Koska malli reagoi viiveellä työmarkkinoiden kysynnän muutoksiin, on tulosten hyödyntämisessä oltava varovainen ja käytettävä tarvittaessa muita ennakointityökaluja ja tietoa päätöksenteon tukena.

On tärkeää huomioida, että työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien henkilöiden mahdollisuudet työllistyä koulutustaan vastaaviin tehtäviin voivat olla heikentyneet esimerkiksi terveydellisistä syistä. Tämä voi johtaa siihen, että malli yliarvioi alihyödynnetyn työikäisen väestön potentiaalin eikä näin ratkaise koulutetun työvoiman saatavuushaasteita.

Lisäksi on huomioitava mallin rajoitus siinä, ettei se huomioi koulutustarjonnan muutosten vaikutuksia työmarkkinoilla. Tietyn ammattiryhmän koulutusmäärän kasvu voi johtaa ko. alan palkkojen laskuun tai muutokseen osaajien kysynnässä. Lisäksi epäselväksi jää, miten malli pystyy huomioimaan teknologisesta kehityksestä aiheutuvat muutokset osaajatarpeeseen. Teknologinen kehitys voi nopeasti lisätä tai vähentää tiettyjen osaajien tarvetta.

Koska malli on rakennettu valtakunnallisen tason koulutustarpeen ennakointiin, se ei huomioi alueellisia eroja. Siksi on tärkeää tuottaa työvälineitä myös koulutuksenjärjestäjien päätöksenteon tueksi alueellisten koulutustarpeiden tarkasteluun.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakointimallin toteutusta

Koulutustarpeen ennakointimallin toteutus etenee vaiheittain siten, että ensin analysoidaan tuoreimman työmarkkinadatan perusteella, kuinka moni eri koulutusaloilta ja -tasoilta valmistuneista työllistyy ja mille aloille he sijoittuvat. Tämän jälkeen huomioidaan työvoimareservit eli työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien määrä eri koulutusaloilla ja -tasoilla: korkea työttömyys laskee koulutustarvetta ja matala työttömyys nostaa sitä. Lisäksi mallissa otetaan huomioon palkkataso ja tutkintojen tuottavuus, jolloin korkea palkkataso ja hyvä työllistyminen kasvattavat kyseisen alan koulutustarvetta. Lopuksi laskennan tulokset skaalataan vastaamaan tavoiteltua koulutustarjonnan kokonaismäärää. Malli tuottaa ensin pohjaskenaarion nykytilan perusteella ja tämän jälkeen perusskenaarion, jossa huomioidaan myös yhteiskuntapoliittiset tavoitteet, kuten koulutustason nostaminen. Malli päivitetään vuosittain uusimmilla rekisteritiedoilla, jolloin se reagoi työmarkkinoiden muutoksiin, ja tulokset raportoidaan koulutussektoreittain ja koulutusaloittain päätöksenteon tueksi.

Malli huomioi tutkintojen suhteellisen tuoton, minkä tarkoituksena on nostaa koulutustarjontaa niillä aloilla, joilla työpanoksesta saadaan työmarkkinoilla korkeampaa palkkaa. Tällä tavalla pyritään huomioimaan työvoiman tuottavuuseroja. On kuitenkin aloja, jotka eivät ole korkeasti palkattuja, mutta joiden työllistävyys on hyvä. Tämän vuoksi koulutuksen tuotto voi mallissa näyttää matalalta, vaikka osaamisen kysyntä ja siten myös koulutustarve on todellisuudessa suuri.

On hyvä, että mallia pystytään päivittämään vuosittain. Silti herää kysymys, kykeneekö malli palvelemaan suhdanneherkkiä aloja. Malli voi olla herkkä äkillisille, tilapäisille muutoksille työllisyydessä, jolloin laskusuhdanne näkyisi mallissa nopeasti pienempänä koulutustarpeena. Tällöin vaarana on, että malli antaa väärän signaalin koulutustarpeesta, ja koulutettavia koulutetaan liian vähän tarpeeseen nähden, etenkin nopeasti ohi menevissä laskutilanteissa. Toisaalta olisi huolehdyttävä siitä, että malli pystyy reagoimaan riittävän nopeasti alan osaajatarpeen kasvuun.

Ammatillinen koulutus on tärkeä väylä ammattikorkeakouluopintoihin. On ehdottomasti varmistettava, että ammatilliseen koulutukseen on riittävästi opiskelijapaikkoja, jotta voimme taata sekä ammatti-osaajien että korkeakouluopintoihin jatkavien opiskelijoiden riittävyyden eri koulutusaloilla.

Mallin yhtenä ongelma on se, ettei se huomioi ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden muihin koulutusasteisiin verrattuna suurta ohjauksen ja tuen määrää ja yksilöllisiä työllistymisen haasteita, mikä näkyy heikompana työllistymisenä korkeakoulutettuihin verrattuna. Kun työllistyminen ja palkkakehitys ovat mallin keskeiset muuttujat, tämä voi johtaa koulutusmäärien laskukierteeseen.

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

Laskennallinen pohjaskeneario perustuu kokonaisuudessaan arvioon siitä, millainen tutkinnon suorittaneiden jakauma vastaisi työmarkkinoiden nykyiseen kysyntään. Perusskenaarion ennakointi-tuloksen mukaan koulutustarve Suomessa painottuu tulevaisuudessa entistä enemmän korkea-koulutukseen, sillä sekä yliopisto- että ammattikorkeakoulutuksen tarpeen ennakoidaan kasvavan nykyisestä samalla kun ammatillisen koulutuksen osuus työmarkkinatarpeesta vähenee.

Erityisesti terveys- ja hyvinvointialojen koulutustarve kasvaa selvästi nykyistä suuremmaksi, mikä heijastaa väestön ikääntymistä ja palvelutarpeen kasvua, kun taas tekniikan, palvelualojen ja ICT-alojen koulutustarpeen arvioidaan pienenevän, etenkin ammatillisella tasolla. Koulutustarjonnan parempi kohdentuminen vähentää tarvetta moninkertaiseen kouluttautumiseen samalla sektorilla.

Vaikka perusskenaarion ennakointituloksen mukaan ammatillisen koulutuksen suhteellinen osuus työmarkkinatarpeesta on laskussa, on ehdottoman tärkeää varmistaa riittävä ammatillisen koulutuksen tarjonta yhteiskunnan eri aloille. Monet alat kärsivät jo nyt osaajapulasta, ja ilman riittävää ammatillista koulutusta yhteiskunnan perustoiminnot ja yritysten kilpailukyky vaarantuvat.

Sivista toteaa uudelleen, että ammatillisen koulutuksen koulutustarpeen ennakkoinnissa on huomioitava, että yhä suurempi osa ammatillisen koulutuksen suorittaneista etenee korkea-asteelle. Moni opiskelija löytää oman alansa ja motivaationsa juuri ammatillisen koulutuksen kautta, ja ammatillinen pohja antaa arvokasta osaamista ja työelämäkokemusta, josta on hyötyä myös korkeakouluopinnoissa.

Uusitalo Heikki
Sivistysala ry